

Múzejný hlásnik

December 2016

Noviny Zemplínskeho múzea v Michalovciach

Ročník II.

V tomto čísle sa dočítate:

- Ukončenie prvej etapy rekonštrukcie kaštieľa – hlavnej budovy Zemplínskeho múzea v Michalovciach
- Archeológovia opäť skúmali Kostolné námestie

- Pergamenová listina – rodom grófky Irmy Sztárayovej
- Publikácia Zemplínska širava – premena zemplínskeho vidieka (50 rokov turizmu na Zemplínskej širave)
- Ako sme si pripomínali 600 rokov hrnčiarstva v regióne
- Špacírki po varošu

Slovo na úvod

Zemplínske múzeum bude ešte väčšiu časť roka 2017 zatvorené. Po ukončení prác v rámci prvej fázy rekonštrukcie je potrebné opraviť strechu kaštieľa, dokončiť obnovu fasády a upraviť areál, malé stavebné úpravy sa dotknú i budovy koniarnie a tzv. zimnej záhrady.

Predĺženie opravy nás, samozrejme, neteší, už začatú prácu však treba dokončiť. Veríme, že s podporou zriaďovateľa – Košického samosprávneho kraja – sa nám to do jesene 2017 podarí.

V uplynulom roku sa väčšina prezentačných aktivít múzea týkala pripomenutia si 600. výročia prvej písomnej zmienky o hrnčiarstve v regióne. V závere roka sa zas našim kurátorom podarilo dotiahnuť do úspešného konca viacero významných akvizícií – do zbierkového fondu tak pribudli veľmi zaujímavé predmety, ktoré plánujeme zakomponovať aj do pripravovaných nových stálych expozícií. Naše archeologičky tiež realizovali výskum na Kostolnom námestí, a to v súvislosti s prípravou tejto plochy na revitalizáciu. Veríme, že aj jeho výsledky napomôžu tomu, aby historické námestie v blízkom čase získalo peknú tvár.

V budúcom roku bude mať naša inštitúcia 60 rokov. Pripomenutie si tohto okrúhleho jubilea by sa malo prelínať s oslavami rovnakého výročia založenia folklórneho súboru Zemplín. Naše spoločné plány ale do istej miery naruša pokračovanie stavebných prác, preto je i naše kalendárium nateraz flexibilné.

Najväčšie očakávania v roku 2017 sa však viažu k túžobnému znovuotvoreniu kaštieľa, ktoré je naplánované na jeseň.

Dovtedy prajem všetkým veľa šťastia a to, aby ste rok 2017 prežili v plnom zdraví a pracovnej pohode.

Mgr. Maroš Demko
riaditeľ Zemplínskeho múzea

Krásny a šťastný Nový rok
nech vám trvá celý rok –
to vám želajú

pracovníci ZM

Ukončenie prvej etapy rekonštrukcie kaštieľa – hlavnej budovy Zemplínskeho múzea v Michalovciach

Dňa 27. septembra 2016 bola ukončená rozsiahla prvá etapa rekonštrukcie kaštieľa – hlavnej budovy Zemplínskeho múzea v Michalovciach.

Práca na tomto projekte bola náročná predovšetkým z dôvodu zachovania a dodržania postupov, predpísaných Krajským pamiatkovým úradom v Košiciach, pretože išlo o opravu národnej kultúrnej pamiatky.

Náklady boli plne hradené z rozpočtu Košického samosprávneho kraja.

Objekt bol pred obnovou v nevyhovujúcom technickom stave a niektoré priestory sa už nedali využívať vhodným spôsobom.

Búracie práce na prvom nadzemnom podlaží – hlavný vstup do kaštieľa

Reštaurovanie tympanónu a združeného erbu rodín Sztáray a Batthyány

Hlavný cieľ rekonštrukcie pôvodného barokovo-klasicistického kaštieľa šľachtickej rodiny Sztárayovcov predstavovalo zvýšenie kultúrno-spoločenského potenciálu využitia múzea a zlepšenie kvality poskytovaných služieb. Súčasťou projektu bolo tiež vybavenie časti interiéru historickými replikami, kreslami, stolčekmi a rôznymi inými doplnkami.

Postupne boli – na troch podlažiach – realizované nevyhnutné búracie práce, prebehla komplexná výmena okenných a dverových výplní, objekt sa odvodnil, murivo bolo odvlhčené, zrepasovali sa dvere, zreštaurovali všetky reliéfne erbové a historické prvky,

upravili podlahy, prebehla komplexná obnova rozvodov elektriny, plynu, vody a kanalizácie, zriadená bola nová plynová kotolňa, inštalovalo sa ústredné kúrenie, interier kaštieľa bol tiež kompletne vymalovaný.

Vo východnom kridle kaštieľa sa zrealizovala celková rekonštrukcia podkrovia, kde boli vytvorené nové multifunkčné priestory, určené predovšetkým pre rôzne aktivity detí a mládeže (tvorivé dielne, detské letné tábory), a zriadená multimediálna miestnosť.

Toto bývalé šľachtické sídlo má teda za sebou najrozsiahlejšiu rekonštrukciu za posledné obdobie.

Dokončenie zo str. 1

Ukončenie prvej etapy rekonštrukcie kaštieľa – hlavnej budovy Zemplínskeho múzea v Michalovciach

Nasledovať by mala inštalácia nových expozícií a príprava rôznych kultúrno-spoločenských podujatí pre verejnosť...

Budúca expozícia sakrálneho umenia

Ešte predtým však inštitúciu čaká druhá etapa rekonštrukcie kaštieľa, ktorá začne v roku 2017. V súčasnosti sa pripravuje príslušná projektová dokumentácia – tá bude pozostávať z niekoľkých častí.

Azda najdôležitejšiu fázou bude predstavovať oprava strechy a výmena poškodených častí krovu i strešnej krytiny, komplexne obnovená bude aj fasáda.

Zrevalizovať by sa mala tiež historická kaštieľska záhrada – pribudnú mlatové cesty a chodníky s obrubníkmi, vyrovnaný bude terén, inštaluje sa parkové osvetlenie, doplnené budú lavičky, istými úpravami prejde aj sakrálna stavba (rotunda), situovaná v areáli múzea.

Čiastočná rekonštrukcia čaká i prírodovednú expozíciu,

umiestnenú v bývalej kaštieľskej koniarni – zriadi sa tu nová kotolňa, inštaluje ústredné kúrenie, zrealizujú nové rozvody elektriny, priestory tiež prejdú dispozičnými zmenami.

Do druhej etapy rekonštrukcie kaštieľa bol zahrnutý aj objekt bývalej zimnej záhrady, dlhé roky užívaný ako chrám evanjelickej cirkvi augsburského vyznania. Keď si veriaci vybudovali nový kostol, táto budova postupne chátrala. Zemplínske múzeum ju dostalo do užívania až v tomto roku. Prioritne bude potrebné tento objekt staticky zabezpečiť, zrealizuje sa tiež výmena poškodených častí krovu i strešnej krytiny. Obnoviť bude potrebné aj rozvody elektriny, kúrenia, vody a kanalizácie, vymenia sa okenné a dverové výplne, v interiéri budú vykonané menšie rekonštrukčné práce, opravou prejde tiež fasáda.

Aj táto (druhá) etapa rekonštrukcie kaštieľa bude plne hrađená z rozpočtu Košického samosprávneho kraja.

Po skončení prác sa zlepši technický stav objektov v kaštieľskom areáli, čím sa zlepši kvalita poskytovaných služieb, čo spolu s novovytvorenými expozíciami zvýši atraktivitu múzea pre domácich i zahraničných návštevníkov. Všetky zrealizované aj plánované rekonštrukčné práce by však neboli možné bez pochopenia a ústretovosti zainteresovaných subjektov – veľká vďaka preto patrí Košickému samosprávne kraju (zriaďovateľovi múzea) i Krajskému pamiatkovému úradu v Košiciach, ako aj stavebnému dozoru.

Mgr. Tibor Tabak
manažér múzea

Archeológovia opäť skúmali Kostolné námestie

Po takmer štyroch desaťročiach od skončenia výskumu základov sakrálnej stavby – rotundy a príľahlého cintorína sa Kostolné námestie v Michalovciach stalo znova predmetom záujmu archeológov. Po presťahovaní autobusovej stanice sa totiž – v súlade s plánmi samosprávy premeniť tento priestor na oddychovú zónu – začal dlho očakávaný archeologický výskum.

Výkonávalo ho Zemplínske múzeum a jeho cieľom bolo zachytiť, preskúmať a zdokumentovať doteraz neznáme archeologické nálezy. Samotným zemným prácam už skôr predchádzal geofyzikálny prieskum.

Archeologický výskum na Kostolnom námestí – na nálezisku, evidovanom v Ústrednom zozname pamiatkového fondu – nariadil Krajský pamiatkový úrad v Košiciach, ten zároveň určil i sondážny spôsob jeho realizácie.

Vytýčených a preskúmaných bolo celkovo sedem archeologických sond, ktorých veľkosť a poloha ovplyvnili podzemné inžinierske siete, kanalizácia či iné novodobé stavebné zásahy. Práce sa pritom realizovali ručne, výnimku predstavovala iba najvrchnejšia asfaltová vrstva – tá bola odstraňovaná pomocou mechanizmov.

Na začiatku výskumu boli v juhozápadnej časti námestia vyhlbené dve sondy. V nich sa zistili zväčša zásypové vrstvy, ktoré obsahovali prevažne keramický materiál, datovaný najskôr do obdobia novoveku.

Následne bola preskúmaná – opäť formou vyhlbenia dvoch sond – juhovýchodná strana námestia, pričom sa tam podarilo objaviť nálezy podobného charakteru.

Archeologický výskum v juhovýchodnej časti Kostolného námestia

V polovici výskumnej sezóny boli vytýčené ďalšie dve sondy, a to na opačnej – severnej strane námestia, v blízkosti areálu kaštieľa. Na tejto strane, na ploche medzi rotundou a rímskokatolíckym farským kostolom, bola situovaná aj posledná – siedma sonda.

Sondážne práce boli niekedy sťažené nepriaznivým počasím i pôdnymi podmienkami, keď výdatné dažde, zaplavujúce už vykopané sondy s nepresakujúcou zeminou, striedali veľké horúčavy a napokon chladné dni. Terénne aktivity pritom trvali do konca novembra.

Prioritným cieľom výskumu bolo zachytenie stredovekého osídlenia v tejto časti mesta, čo sa čiastočne i podarilo. Nateraz ho možno doložiť sporadickým nálezovým materiálom, pochádzajúcim zo zásypu kostrových hrobov v sonde v blízkosti kostola, ako aj samotnými hrobovými celkami. Stále však nevieme, či objavené hroby sú súčasťou cintorína, ktorý bol skúmaný pri staršej rotunde, alebo patria k areálu mladšieho rímskokatolíckeho kostola. Podľa množstva kostí a nálezovej situácie ale možno tvrdiť, že toto miesto slúžilo na pochovávanie dlhšiu dobu, pričom staršie hroby sú tu porušené hrobními z mladšieho obdobia. Zachované kostrové pozostatky tiež dovoľujú predpokladať prítomnosť najmenej šiestich hrobových celkov, ich datovanie bude spresnené po celkovom vyhodnotení získaných keramických a kovových nálezov.

Ukončenie archeologického výskumu v tejto sonde bolo – v dôsledku nepriaznivého počasia – preložené na jarne obdobie.

Na oboch stranách Kostolného námestia sa podarilo zistiť aj mladšie objekty i nálezy. V sondách na južnej strane sa ukázali odpadové jamy s novodobým, prevažne keramickým materiálom, v jednej zo sond na juhovýchodnej strane bolo zas objavené veľké množstvo fragmentov kachlíc. Na severnej strane námestia sa v dvoch sondách odkryli objekty kamennej architektúry – chodník a dva súběžné múriky s menšou priekopou v strede. Tieto murivá zrejme vytvárali akési kamenné ohradenie, oddeľujúce na južnej strane areál kaštieľa od príľahlého námestia. Vyznačené sú tiež na historických mapách z druhej polovice 18. storočia a z 19. storočia. Rovnaký typ múrikov sa pritom podarilo zachytiť i na viacerých miestach v areáli kaštieľa. Na základe mapových podkladov možno predpokladať, že pokračujú ďalej západným smerom a severne sa lomia, a to až k Laborcu, archeologicky danú skutočnosť zatiaľ potvrdenú nemáme. Na uvedený objekt sa plynulo napája časovo mladšia, kameňmi dláždená plocha (chodník, resp. cesta), ktorej výstavba je datovaná na prelom 19. a 20. storočia. Jej priebeh západným smerom, od vstupu do areálu kaštieľa (doložený dobovými pohľadnicami) až po súčasnú Hollého ulicu, nateraz iba predpokladáme, potrebné ho bude potvrdiť ďalším terénnym výskumom.

Záverom možno konštatovať, že počas archeologického výskumu Kostolného námestia v roku 2016 boli zistené dôležité situácie, ktoré prispeli k ďalšiemu poznaniu historického vývoja Michaloviec. Týka sa to predovšetkým objavenia doteraz nepoznaných kamenných objektov, ktoré doplnili našu doterajšiu predstavu o podobe tejto časti starobylého centra mesta prinajmenšom od 18. storočia (celkové odkrytie spomínanej kamennej architektúry by si vyžadovalo minimálne ďalšiu výskumnú sezónu).

PhDr. Lýdia Gačková, Mgr. Anastázia Hamadejová
archeologičky

Objekty kamennej architektúry
na severnej strane námestia

Ako sme si pripomínali 600 rokov hrnčiarstva v regióne

V októbri 2016 uplynulo 600 rokov od spisania listiny, ktorá po prvýkrát spomína hrnčiarov na panstve Pozdišovce. Zemplínske múzeum v Michalovciach v spolupráci s ďalšími organizáciami si toto významné výročie pripomenulo rôznymi akciami, a to so zámerom poukázať na dôležité miesto hrnčiarstva v rámci našej kultúry.

Výstavy keramiky

Dve výstavy hrnčiarских výrobkov zo zbierok Zemplínskeho múzea predstavili krásu keramiky. Okrem známeho motívu „karičká“ sa ich návštevníci mohli oboznámiť so staršími podobami hrnčiarstva, ako aj s historickými nádobami (od 18. storočia). Výstavy boli sprístupnené v januári a v júni 2016 v priestoroch Mestského kultúrneho strediska v Michalovciach – júnovú výstavu pritom otvorili počas Dní mesta Michalovce.

Prednášky

Zemplínske múzeum pri príležitosti Medzinárodného dňa pamiatok každoročne pripravuje cyklus prezentácií. Seminár, zorganizovaný dňa 15. apríla 2016, bol venovaný hrnčiarstvu v Pozdišovciach. Jeho históriu i širší kultúrny kontext predstavili odborníci z rôznych organizácií – z ÚLUV-u v Bratislave, Krajského múzea v Prešove, občianskeho združenia VALAL a zo Zemplínskeho múzea v Michalovciach. S dejinami a podobami pozdišovského keramického remesla – vo forme prezentácie – sa mohli oboznámiť aj návštevníci júlových folklórnych slávností v obci Pozdišovce.

Dotyky s hlinou

Prácu s hlinou priblížili záujemcom i tvorivé dielne a predajné stánky počas Dní mesta Michalovce (28. júna 2016) a Zemplínskeho jarmoku (august 2016). Júnová akcia priniesla tiež atrakciu v podobe živej hlinenej sochy a divadelnú dramatizáciu historických udalostí z Pozdišoviec.

Hrnčiarске noviny

Hrnčiarstvo z rôznych regiónov Slovenska bolo predstavené aj na stránkach novín, ktoré v júli 2016 vydala nezisková organizácia Priatelia Zemplína s podporou mesta Michalovce a pod odbornou záštitou Zemplínskeho múzea. Noviny sa vracajú šesť storočí dozadu, a to v podobe prepisu listiny z 11. októbra 1416, ktorá opisuje prepadnutie hrnčiarov michalovskými poddanými. Informácie o novej histórii a charakteristiku významných hrnčiarских stredísk na našom území zas prinášajú články odborných pracovníkov z múzeí po celom Slovensku. Noviny tiež podávajú prehľad súčasného stavu a perspektív hrnčiarstva.

Od 1. januára 2017 budú tieto noviny dostupné i v elektronickej podobe na webovej stránke Zemplínskeho múzea (www.zemplinskemuzeum.sk) a neziskovej organizácie Priatelia Zemplína (www.historiamichaloviec.eu).

Fond podporil hrnčiarstvo

Prostriedky na realizáciu aktivít, súvisiacich s hrnčiarstvom, poskytli z verejných zdrojov i Fond na podporu umenia (FPU).

Obohatenie hrnčiarскеj zbierky Zemplínskeho múzea

Zemplínske múzeum v Michalovciach od svojho vzniku v roku 1957 dokumentuje ako jednu z hlavných tém aj pozdišovské hrnčiarstvo. Keramické výrobky pritom získavalo najmä od užívateľov, a to v malých sériách. Do zbierok pribudla i malá časť vybavenia hrnčiarскеj dielne. Na prelome 60. a 70. rokov a neskôr, v roku 1992, došlo k systematickejšiemu zberu a vytvoreniu expozície. Tvorbu posledných majstrov reprezentujú predovšetkým výrobky Michala Parikrupu – Šipara, majstrovstvo iných hrnčiarov dokumentujú menej početné kolekcie keramiky.

Vďaka FPU pribudli do etnografickej zbierky Zemplínskeho múzea i predmety z dielne hrnčiara Jána Kiseloviča staršieho (1923 – 1992). Vytvorená tak bola možnosť spoznávať ďalšie podoby tunajšej hrnčiarскеj tradície, ako aj oboznámiť sa s príbehom jej nositeľa.

Ján Kiselovič starší pôsobil v hrnčiarском družstve, ktoré sídlilo v pozdišovskom kaštieli. V 80. rokoch minulého storočia, keď sa keramický výrobný podnik presťahoval do nových priestorov, Ján Kiselovič – už v dôchodkovom veku – začal spolupracovať s ÚLUV-om. V domácej dielni spolu so synom postavili poľnú hrnčiarскую pec –

Forma na odlievanie vázičky

Výrobky Jána Kiseloviča staršieho

tzv. koch, čím obnovili starý spôsob vypaľovania keramiky v ohni, ktorý jej dodáva špecifické farebné pôsobenie a pripomína farebnosť starších výrobkov. Vlastnú hrnčiarскую dielňu potom Ján Kiselovič starší viedol až do roku 1992.

Jeho výrobný sortiment tvorili najmä „šišnaki“, „hal'vice“, „koršovi“ a kvetináče, pomenej taniere. Ich výzdoba čerpala zo staršej pozdišovskej geometrickej a rastlinnej ornamentiky. Motívy kyticiek boli síce špecifické, nadväzovali však na tradičnú štylizáciu. Výrobky si pritom udržali prevažne takú farebnosť, akú poskytovali suroviny, dostupné hrnčiarom už v dobách Kiselovičovej mladosti. Najčastejšou tak bola maľba bielou, červenohnedou a zelenou engobou na tmavom podklade.

Zemplínske múzeum získalo v roku 2016 celkovo 104 predmetov – súbor obsahuje výrobky, náradie, zápisky a korešpondenciu, čo dokumentuje prácu a svet hrnčiara danej doby.

Medzi keramikou sú najčastejšie zastúpené vyrábané tvary v rozpoznateľnom štýle, proces samotnej výroby ilustruje niekoľko nedokončených kusov.

Vybavenie dielne zas hovorí o tom, že hrnčiari používali jednak špeciálne náradie, jednak bežne dostupné kuchynské nástroje (lyžice, habarky), prispôbené novému účelu. Pri tvarovaní nádob sa používali i hrnčiarске nože, špachtle a kúsky kože. Niekoľko sadrových foriem na odlievanie výrobkov ilustruje snahy o zefektívnenie pracovných postupov.

V kolekcii sa nachádzajú aj tri pečiatky so znakom hrnčiara a skratkou „PZ“, akými jednotliví hrnčiari označovali svoje výrobky od začiatku fungovania hrnčiarскеho družstva.

Súbor obsahuje i sedem „rožkov“, ktoré sa používali na maľovanie keramiky.

Zachované dokumenty (Osvedčenie o priemyselnom vzore, korešpondencia s ÚLUV-om, Odkupné listy, Pecný výkaz či nákresy) zas prinášajú informácie o organizačnom pozadí hrnčiarскеj práce na prelome posledných dvoch desaťročí 20. storočia.

Dokončenie zo str. 3

Harčarske dni

Na prelome septembra a októbra 2016 – v rámci pripomenutia si 600. výročia písanej histórie hrnčiarstva v regióne – sa v obci Pozdišovce uskutočnilo, s príspevom FPU, podujatie s názvom Harčarske dni.

Občianske združenie VALAL s partnermi – so Zemplínskym múzeom v Michalovciach, s obcou Pozdišovce, miestnym odborom Matice slovenskej v Pozdišovciach, Mestským kultúrnym strediskom v Michalovciach a Krajským múzeom v Prešove – pripravilo trojdňový festival, ktorého hlavnú aktivitu predstavovalo vypaľovanie keramiky tradičným spôsobom v tzv. kochu, teda v poľnej hrnčiarskej peci.

V piatok, 30. septembra 2016, mali účastníci možnosť vidieť i odskúšať si prípravu keramiky pred vypaľovaním (glazovanie, nakladanie pece), ako aj samotný postup vypaľovania – ten trval dokopy 11 hodín, až do skorého rána. Predchádzala mu stavba novej poľnej hrnčiarskej pece a príprava vypaľovania – všetko na základe konzultácií s Jánom Kiselovičom mladším.

Ako sme si pripomínali 600 rokov hrnčiarstva v regióne

Deti zo ZŠ sa prizerajú príprave – glazovaniu nádob pred vypaľovaním

Ďalší deň – v sobotu, 1. októbra 2016, v programe Duša hliny predstavili verejnosti výnimočne zachovaný hrnčiarsky folklór miestne folklórne skupiny Harčarkí, Harčarik a Harčare.

Pec, stále chladnúca po vypaľovaní, bola slávnostne otvorená až počas Slávnosti hliny v nedeľu, 2. októbra 2016. Podujatie začalo hrou Laska po vichodňarski v podaní Kladzanskeho ľudového divadla a vtipne predvedenou verziou príbehu z listiny z roku 1416. Počas slávnosti sa návštevníci mohli tiež zabaviť s hlinou a maľovať motívy z keramiky. Hrnčiarske remeslo v stredoveku i v súčasnosti pritom predviedzali Anton Drimaj z Beluje a Monika Zitrická z Lučkoviec. Ich výrobky – spolu s výtormi D. Labika, L. Lipaia, J. Mokriša a Š. Gorása – zároveň tvorili výplň tzv. kochu. Po vychladnutí pece postupne vyberané kusy keramiky dôkladne prezeral a hodnotil, za veľkého záujmu verejnosti, majster Ján Parikrupa.

Hrnčiar Ján Parikrupa hodnotí výrobky, vypálené počas podujatia Harčarske dni

Festival Harčarske dni tak opäť oživil tému hrnčiarstva nielen medzi pamätníkmi, ale aj mladšími návštevníkmi podujatia, podarilo sa tiež prezentovať znalosti starého výrobného postupu pozdišovských hrnčiarov súčasníkom.

Mgr. Jozef Hrabovský, etnograf

Poľná pec počas vypaľovania

Špacirki po varošu a okolí

Špacirki po varošu – netradičné spoznávanie známych i menej známych miest v Michalovciach a blízkom okolí – sa postupne stali veľmi obľúbeným podujatím, ktorého sa pravidelne zúčastňuje niekoľko desiatok záujemcov o miestnu históriu.

„Ideovým otcom“ Špacirok po varošu je Ján Ďurovičik zo Zemplínskej oblasti organizácie cestovného ruchu, organizuje ich Mestské kultúrne stredisko v Michalovciach v spolupráci so Zemplínskym múzeom v Michalovciach.

Podujatie sa po prvýkrát uskutočnilo v lete 2011, pripravené boli pritom dve trasy – tzv. malý a veľký okruh mestom Michalovce. Neskôr sa Špacirki zmenili na tematické podujatie, v rámci ktorého boli záujemcom – počas letných mesiacov – predstavené pamiatky, späté s aktuálnymi významnými výročiami. Uviesť možno 770. výročie prvej písomnej zmienky o Michalovciach či okrúhle výročia výstavby stredovekého rímskokatolíckeho farského kostola, gréckokatolíckeho redemptoristického chrámu alebo pravoslávneho katedrálneho chrámu. Podľa ohlasov zúčastnených k najzaujímavejším patrili Špacirki s témami židovstva a michalovských hradov.

Pevné termíny stanovené nie sú, podujatie je organizované zväčša trikrát v roku – najmä v lete. Pripravené však boli i špeciálne Špacirki. Mínulý rok, v čase „dušičiek“, sa záujemcovia o miestnu históriu prešli michalovským mestským cintorínom, pričom na hroboch významných, často však zabudnutých osobností Michaloviec zapálili sviečky a položili na ne kvety.

Nateraz posledné špeciálne Špacirki sa konali v novembri tohto roka, a to so zámerom pripomenúť si udalosť prvej svetovej vojny v rámci mesta.

Počas doterajšej existencie podujatia najčastejšie sprevádzal PaedDr. Martin Molnár – historik Zemplínskeho múzea v Michalovciach, ktorý zároveň pripravuje jednotlivé tematické trasy. Ďalšími sprievodcami boli regionálni historici Mgr. Matej Starjak a Mgr. Martin Urban.

Nový produkt cestovného ruchu s názvom Špacirki po okolí nadväzuje na obľúbené Špacirki po varošu. Na rozdiel od „varošských špacirok“ sú tieto Špacirki zamerané na celé územie dnešného Zemplína. Nezisková organizácia Priatelia Zemplína v spolupráci s Thermalparkom Širava a Mestským kultúrnym strediskom v Michalovciach chce takýmto netradičným spôsobom Zemplínčanom i návštevníkom tejto oblasti priblížiť najväčšie historické skvosty a osobnosti regiónu. Na zaujímavých, vopred pripravených trasách sú sprievodcami publikačne aktívni regionálni historici.

Keďže nultý ročník sa vydaril, na rok 2017 je už naplánovaných niekoľko atraktívnych trás.

Špacirki po okolí sa ako produkt cestovného ruchu dostali aj do veľkého európskeho projektu, ktorý pripravili a spoločne podali partnerské mestá Michalovce a Sátoraljauhely. Ak bude tento projekt úspešný, tak Špacirki po okolí privedú maďarských turistov do oblasti slovenského Zemplína (jedným z cieľových bodov je i barokovo-klasicistický kaštieľ rodiny Sztárayovcov v Michalovciach – v súčasnosti sídlo Zemplínskeho múzea), a naopak, slovenskí turisti navštívia maďarskú časť bývalej Zemplínskej župy.

PaedDr. Martin Molnár
historik

Pergamenová listina – rodom grófký Irmy Sztárayovej

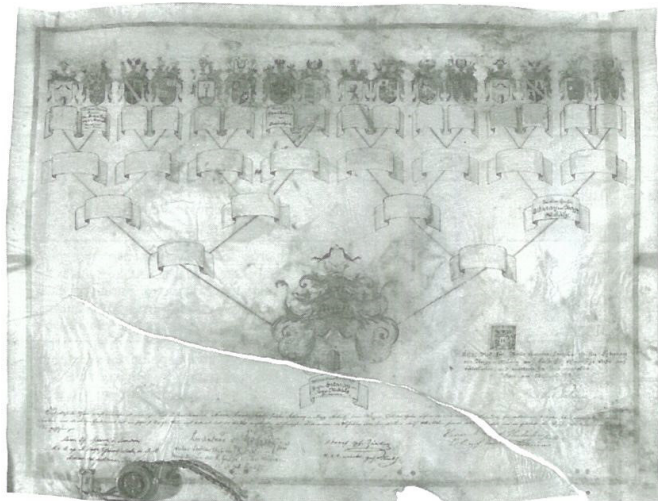
Zemplínske múzeum v Michalovciach, založené v roku 1957, predstavuje najstaršie múzeum v slovenskej časti Zemplína. Už od počiatku je jeho poslaním mapovať prírodu a spoločnosť tohto regiónu. Vo svojich depozitároch pritom uchováva, resp. spravuje viac ako 70 000 zbierkových predmetov z oblasti prírody, archeológie, histórie, umeleckej histórie a etnografie.

Medzi najvzácnejšie a zároveň najzaujímavejšie múzejné exponáty nepochybne patrí pergamenová listina – rodom grófký Irmy Sztárayovej. Tá je z histórie známa ako dvorná dáma rakúskej cisárovnej a uhorskej kráľovnej Alžbety (familiárne ju volali Sissi). Práve Irma sprevádzala panovníčku počas prechádzky v Ženeve v roku 1898, keď na ňu spáchal atentát taliansky anarchista Luigi Lucheni. Cisárovná po tomto útoku v Irminom náručí – na následky zranenia – aj zomrela. Grófká Sztárayová sa potom postarala o všetky náležitosti, súvisiace s pohrebom panovníčky.

Irma, celým menom Mária Amália Jozefa, sa narodila v roku 1864 v kaštieli v Starom ako piate dieťa grófa Jána Viktora Sztárayho a jeho manželky Márie, rodenej Törökovej. Posledné roky života zas prežila v kaštieli v Sobranciach, kde sa uchýlila po atentáte na cisárovnú – tu spísala i spomienky na obdobie svojho pôsobenia v službách panovníčky.

V Sobranciach nakoniec v roku 1940 aj zomrela a tu je tiež pochovaná.

Už spomínaný rodom pochádza z roku 1895, teda vznikol zhruba rok po tom, ako sa Irma dostala – na základe odporúčania – do služieb panovníčky na viedenský dvor. Cisárovná Alžbeta si pritom svoju dvornú dámu za krátky čas obľúbila natoľko, že ju vymenovala aj za členku Radu Hviezdného kríža. Išlo o naozaj prestížne ocenenie, pretože na čele radu stála samotná cisárovná. Jednou z hlavných podmienok prijatia bolo tiež doloženie šľachtického pôvodu – a práve z tohto dôvodu vznikol maľovaný rodom Irmy Sztárayovej, dokazujúci danú skutočnosť.

Listina má rozmery 75 x 60 cm. Celá je bohato kolorovaná vodrozpuštnými farbami. Dokument bol pôvodne opatrený aj štyrmi zavesenými pečatami, do dnešných dní sa však zachovala iba jedna z nich. Písmo je pomerne malé, text je napísaný v nemeckom jazyku.

Uvedení sú tu predkovia grófký štyri generácie dozadu, teda jej rodičia a starí i prastarí rodičia, a to z matkinej aj otcovej strany. Na dokumente sú tiež vyobrazené erby a uvedené funkcie všetkých jej predkov.

Do vlastníctva Zemplínskeho múzea sa listina dostala zhruba pred dvoma rokmi od istého obyvateľa obce Obišovce, ktorý ju inštitúcii daroval. Pôvodne bola vo veľmi zlom stave, pretože niekoľko desaťročí ležala kdesi na povale domu – nepovšimnutá, ukrytá pred zrakmi ľudí, čakajúc na svoje objavenie.

Vďaka finančnému príspevku niekoľkých darcov sa Irmin rodom podarilo zreštaurovať v špecializovanom stredisku vo Vrútkach.

Intenzívne reštaurátorské práce pritom prebiehali takmer rok. Michalovské múzeum, sídliace v pôvodne barokovo-klasicistickom kaštieli rodiny Sztárayovcov, po ich završení získalo do svojich zbierok naozaj vzácny historický artefakt.

Listina je v súčasnosti uložená v muzeálnom depozitári, kde sú na to vytvorené vhodné podmienky. V budúcnosti by sa mala stať jedným z najzaujímavejších vystavovaných exponátov v novopripravovaných expozíciách.

Mgr. Stanislava Rovňáková
historička

Publikácia

Zemplínska šírava – premena zemplínskeho vidieka
(50 rokov turizmu na Zemplínskej šírave)

Celý rok 2016 sa na Zemplínskej šírave niesol v duchu 50. výročia prvej letnej turistickej sezóny.

Zemplínska oblastná organizácia cestovného ruchu so sídlom v Michalovciach v spolupráci s ďalšími partnermi pripravila „Retro na Šírave“ – viacero zaujímavých „retro“ podujatí, ktoré mali domácim i zahraničným návštevníkom Zemplínskej šíravy pripomenúť časy, keď táto lokalita patrila medzi popredné turistické destinácie v rámci celého východného Slovenska (za čias socializmu bola Šírava počas niekoľkých sezón druhou najnavštevovanejšou turistickou lokalitou – po Vysokých Tatrách, v lete 1973 k tomuto „východoslovenskému moru“ zavítalo doteraz najviac rekreatív – 1 700 000 ľudí).

Súčasťou „Retra na Šírave“ malo byť tiež vydanie publikácie o Zemplínskej šírave, a to z pohľadu odborníkov na prírodu, archeológiu, históriu a cestovný ruch, pričom jej prípravou bolo poverené Zemplínske múzeum v Michalovciach.

Autorský kolektív, ktorý mal šesť členov – odborníkov, pod vedením zostavovateľa MUDr. Jána Dobrovolského (zberateľa pohľadníc), PaedDr. Martina Molnára (historika, hlavného zostavovateľa) a Mgr. Mateja Starjáka (historika) nakoniec pripravil 128-stranovú knihu so štrnástimi odbornými kapitolami. Vznikla tak vôbec prvá viacodborová publikácia

o tejto vodnej nádrži (doteraz vychádzali prevažne turistické bedekre).

Hoci výstavba a prevádzka Zemplínskej šíravy nepredstavuje až tak vzdialenú históriu, na základe archívneho výskumu a štúdia dobovej tlače sa podarilo upresniť, resp. opraviť niekoľko údajov – napr. o výstavbe tejto vodnej nádrže, o trvaní prvej turistickej sezóny či o vývoji názvu priehrady. V knihe bolo uverejnených aj množstvo dobových fotografií a pohľadníc, niektoré po prvýkrát – k najvzácnejším určite patria tie z výstavby či napúšťania vodnej nádrže. Vďaka tak patrí všetkým, ktorí tieto dobové zábery poskytl.

Záver knihy tvorí farebná fotografická príloha, ktorá aspoň sčasti sprítomňuje aktuálny stav na Zemplínskej šírave v oblasti turizmu (ubytovacie kapacity či možnosti voľnočasových aktivít).

Publikáciu vydala nezisková organizácia Priatelja Zemplína v spolupráci so Zemplínskym múzeum v Michalovciach a Zemplínskou oblastnou organizáciou cestovného ruchu, na jej príprave sa finančne podieľalo viacero partnerov.

PaedDr. Martin Molnár
historik

Netradičná tradícia Silvestrovských vernisáží v Zemplínskom múzeu

Tradicii Silvestrovských vernisáží v čase utíchajúceho celoročného zhonu, keď sa pripravuje rozlúčka so starým rokom a víťanie toho nového, predchádzali sporadické výstavy.

Autori tejto myšlienky – Mgr. Mikuláš Jáger a Mgr. Jozef Saloň – vraj v tomto dátume žiadnu symboliku nehľadali. Idea, ktorá sa zrodila pred tridsiatimi rokmi – otvoriť výstavu v posledný deň roka, teda 31. decembra – však postupne prerástla do tradície. Od začiatku sa pritom stretla so záujmom verejnosti a dnes sa tieto „stretnutia s umením“ zaradili medzi najvýznamnejšie kultúrno-spoločenské podujatia v meste.

P. č.	Rok (vernisáž, výstava)	Autor/autori	Názov výstavy	Pôvod vystavovaných diel/ charakter výstavy
1.	1987, 1988	Teodor Jozef Mousson	Obrazy – výber z tvorby „maliara zemplínskeho ľudu a slnka“ k 100. výročiu narodenia	Zo zbierok Zemplínskeho múzea (ZM)
2.	1988, 1989	Jozef Saloň	Výtvarné dielo Jozefa Saloňa	Zo zbierok ZM
3.	1989, 1990	Amatérski výtvarníci	Výtvarný december 1989	Kolektívna výstava zo zbierok vystavujúcich autorov
4.	1990, 1991	Štefan Bubán	Maľba	Autorská výstava zo zbierok ZM
5.	1991, 1992	Jozef Saloň	Kresba, maľba	Autorská výstava
6.	1992, 1993	Prešovskí výtvarní umelci so vzťahom k Zemplínu	Návraty	Kolektívna výstava
7.	1993, 1994	Andrej Smolák	A.K.O. – akvarel, kresba, obrazy	Autorská výstava zo zbierok autora v spolupráci s Galériou MIRO Snina
8.	1994, 1995	Ludmila Lakomá – Krausová	Ludmila Lakomá – Krausová	Autorská výstava
9.	1995, 1996	Štefan Makara	Poézia krajiny – jubilejná výstava	Autorská výstava
10.	1996, 1997	Jozef Jackanič	Farebný svet	Autorská výstava
11.	1997, 1998	Štefan Bubán	Výber z tvorby 1969 – 1997	Autorská výstava
12.	1998, 1999	Jozef Saloň	Retrospektíva – k 70. výročiu narodenia	Autorská výstava
13.	1999, 2000	Benedikt, Krátky, Shapiro, Smolák	Obrazy	Kolektívna výstava v spolupráci s Galériou MIRO Snina
14.	2000, 2001	A. Bačo, H. Bačová, V. Broniševský, J. Haščák	Iné po-doby	Kolektívna výstava zo zbierok autorov
15.	2001, 2002	Rudolf Krivoš	Rudolf Krivoš – obrazy	Autorská výstava
16.	2002, 2003	Štefan Bubán	Aspekty emócií – k 70. výročiu narodenia	Autorská výstava
17.	2003, 2004	Pavol Potoček	Muzikálne metamorfózy	Autorská výstava
18.	2004, 2005	D. Baláz, P. Kvorik, V. Dovičák, E. Braun, L. Škovrán	Z ateliérov	Kolektívna výstava, prevzatá z Galérie USS Košice
19.	2005, 2006	Stanislav Bubán	Maliar	Autorská výstava zo zbierok autora
20.	2006, 2007	Mikuláš Lovacký	Email, smalt	Autorská výstava zo zbierok autora
21.	2007, 2008	Štefan Bubán	Maľba – pri príležitosti 75-ročného jubilea	Autorská výstava zo zbierok autora
22.	2008, 2009	Ján Leško	„Sranda – že?“	Autorská výstava zo zbierok autora
23.	2009, 2010		Z trinástej komnaty (z depozitárov Zemplínskeho múzea)	Kolektívna výstava – výber zo zbierok ZM
24.	2010, 2011		Krajina Spiša – maľba	Kolektívna výstava zo zbierok Galérie umelcov Spiša v Spišskej Novej Vsi
25.	2011, 2012	Teodor Jozef Mousson	Teodor Jozef Mousson – výber z tvorby	Zo zbierok ZM, Slovenskej národnej galérie v Bratislave a Galérie mesta Bratislava, Šarišskej galérie v Prešove, Tatranskej galérie v Poprade, Východoslovenského múzea a Východoslovenskej galérie v Košiciach
26.	2012, 2013	Mikuláš Jacečko	Zemplínske meditácie – fotoobrazy	Autorská výstava v spolupráci s Domom Matice slovenskej v Michalovciach a Vinianskym obecným múzeom a galériou
27.	2013, 2014	Andrej Smolák	Trinásta komnata	Autorská výstava zo zbierok autora v spolupráci s Galériou Andrej Smolák Snina
28.	2014, 2015		Štachtický portrét	Zo zbierok ZM, Východoslovenského múzea v Košiciach a Krajského múzea v Prešove
29.	2015, 2016		Krajinárske impresie zo Zemplína	Kolektívna výstava zo zbierok ZM
30.	2016, 2017	J. Kiselovič st., E. Lakomá – Krausová, J. Král, D. Labík, J. Kováč	O hline a z hlíny	Výstava zo zbierok ZM a výpožičky autorov

Snahou pracovníkov Zemplínskeho múzea je túto netradičnú tradíciu uchovať i naďalej a neustále ponúkať kultúrnej verejnosti to najlepšie z oblasti výtvarného umenia.

Aktuálne máme možnosť rozlúčiť sa so starým rokom a privítať ten nový pri hrnčiarskom remese, umení a s umením...

Mgr. Dana Barnová, historička umenia

Múzejný hlásnik

Vydalo: Zemplínske múzeum v Michalovciach, kultúrne zariadenie Košického samosprávneho kraja, Kostolné námestie 1, 071 01 Michalovce

Kontakt: 056/644 10 93, www.zemplinskemuzeum.sk, e-mail: zemplinskemuzeum@gmail.com

Zodpovedný redaktor: Mgr. Maroš Demko. Redakčná rada: PhDr. Lýdia Gačková, Mgr. Mária Fuchsová.

Jazyková úprava: Mgr. Matej Starjak. Foto: archív ZM. Grafická úprava: Jaroslav Mihaľko. Tlač: Adrián Buraľ – Polygrafia. Náklad: 400 ks, nepredajné.